

УДК 338.262

Тематический раздел: Экономика и управление национальным хозяйством

Демченко Н.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління та економіки підприємства
Національний фармацевтичний університет

Демченко Н.В.

кандидат экономических наук,
доцент кафедры управления и экономики предприятия
Национальный фармацевтический университет

Demchenko N.V.

PhD of Economics, professor assistant
of Department of Management and Economics enterprises
National Pharmaceutical University

СТРАТЕГІЯ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

СТРАТЕГИЯ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ В ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ

IMPORT SUBSTITUTION STRATEGY IN THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY: FEATURES AND PROSPECTS OF IMPLEMENTING

У статті розглянуто особливості розвитку фармацевтичної галузі в Україні. Показані ключові моменти реалізації державної політики у фармацевтичній сфері. Особливу увагу приділено питанням конкурентоспроможності вітчизняних фармацевтичних виробників в контексті політики імпортозаміщення.

Ключові слова: імпортозаміщення, фармацевтична галузь, конкурентні переваги, конкурентоспроможність, недобросовісна конкуренція.

В статье рассмотрены особенности развития фармацевтической отрасли в Украине. Показаны ключевые моменты реализации государственной политики в фармацевтической сфере. Особое внимание уделено вопросам конкурентоспособности отечественных фармацевтических производителей в контексте политики импортозамещения.

Ключевые слова: импортозамещение, фармацевтическая отрасль, конкурентные преимущества, конкурентоспособность, недобросовестная конкуренция.

The article studied the main peculiarities of the pharmaceutical industry in Ukraine. The general issues of the state policy in the pharmaceutical sector are considered. Particular

attention is paid to competitiveness of domestic pharmaceutical enterprises in the context of import substitution policy.

Key words: import substitution, the pharmaceutical industry, competitive advantage, competitive, unfair competition.

Постановка проблеми. Підтримувати власну індустрію та створювати умови її розвитку – сьогодні головне та необхідне завдання кожної держави. Але не менш важливим та складним питанням є створення гідної системи охорони здоров'я: не втрачає своєї актуальності й нині твердження У. Черчіля, що «здорові громадяни – найкращий актив, який може мати будь-яка країна». Сьогодні вирішення цього завдання покладено на імпортозаміщення у фармацевтичній галузі, але досягнення цієї мети залежить від напрямів, за якими буде реалізовуватись «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами на 2011-2021 роки»: більш тривалим та витратним шляхом інвестування у створення стратегічних конкурентних переваг вітчизняних фармвиробників або простішим – створення додаткових преференцій українським фармацевтичним підприємствам, некоректна інтерпретація яких створить передумови виникнення недобросовісної конкуренції, відсуваючи тим самим інтереси інших учасників фармринку, зокрема, споживачів, на задній план.

Кон'юнктура сучасного фармацевтичного ринку вимагає від підприємств вибору певних стратегічних напрямів розвитку та створення конкурентних переваг з одного боку, сприяє підвищенню доступності населенню фармацевтичної продукції та актуалізує питання зростання соціальної відповідальності та етики фармацевтичного бізнесу - з іншого. Тому важливим науково-практичним завданням є оцінка перспектив реалізації стратегії імпортозаміщення як в економічному, так і соціальному аспектах.

Основний матеріал. За останні 3 роки значна увага з боку влади до фармацевтичної галузі сприяла нарощуванню її економічного потенціалу: за 2010-

2013 рр. на державному рівні здійснено низку важливих кроків, які сприятимуть розвитку вітчизняної фармацевтичної промисловості (табл. 1).

Таблиця 1

Державні заходи у фармацевтичній галузі за 2010-2013 рр.

Роки	Основні заходи уряду щодо фармацевтичної галузі
2010	Міністерством охорони здоров'я України затверджено Концепцію розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр.[1], метою якої є забезпечення якості та доступності ліків для населення, формування ефективного менеджменту у секторі, реформування системи наукового забезпечення, впровадження та розвиток формулярної системи.
2011	<ul style="list-style-type: none"> - Міністерством охорони здоров'я України оприлюднено проект Концепції державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих ЛЗ вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами на 2011-2021 рр.» (надалі Програма) [2], у якому виділено ключові напрями імпортозаміщення у галузі; - Державна служба України з ЛЗ приєдналася до Міжнародної системи співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S), що сприятиме наближенню українського фармацевтичного ринку до міжнародних стандартів якості; - Кабінетом Міністрів України схвалено «Державну цільову науково-технічну програму розроблення новітніх технологій створення вітчизняних ЛЗ для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011-2015 рр.» [3], метою якої є створення в Україні замкнених циклів розробки та виробництва інноваційних ЛЗ; - Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів» [4], згідно з яким вперше запроваджено адміністративну та кримінальну відповідальність за дії з фальсифікованими ЛЗ, що сприятиме зменшенню частки фальсифікованих ЛЗ на ринку України; - запроваджено нові «Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва ЛЗ, оптової та роздрібної торгівлі ЛЗ» [5], які передбачають обов'язкове дотримання оптовими компаніями європейських стандартів належної дистрибуторської практики (Good Distribution Practice), а також заборону торгівлі ЛЗ через мережу Інтернет.
2012	<ul style="list-style-type: none"> - розпочато процес запровадження референтних цін на ЛЗ. 29 лютого 2012 р. було оприлюднено Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про утворення робочої групи з питання вивчення механізму запровадження референтних цін на лікарські засоби і медичні вироби» [6] (референтна система запроваджена у 20 з 27 країн ЄС); - Проект Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з імпорту лікарських засобів (органом ліцензування є Держлікслужба, вводиться додатковий документ - сертифікат якості на кожен серію продукції, виданий імпортером ; імпорт досліджуваних лікарських засобів для цілей проведення клінічних досліджень також підлягає ліцензуванню та ін.); - Наказом МОЗУ від 30.11.2012 № 979 затверджено Порядок ввезення на територію України незареєстрованих медичної техніки та виробів медичного призначення, лі - Порядок, яким визнано таким, що втратив чинність, Наказ Державної інспекції з контролю якості лікарських засобів МОЗУ від 1606.2010 р. № 112 «Про затвердження Порядку ввезення на митну територію України незареєстрованих медичних виробів».

2013	<ul style="list-style-type: none"> - Видатки для Міністерства охорони здоров'я України, передбачені Держбюджетом-2014 у рамках фінансування сфери охорони здоров'я, становлять 10 083 900,7 тис. грн., у тому числі за загальним фондом – 8 024 985,1 тис. грн., за спеціальним – 2 058 915,6 тис. грн. Це на 2,12% більше, ніж було закладено у проекті Державного бюджету на поточний рік, і, як результат, на 0,82% більше порівняно з розміром видатків за цією статтею у 2013 р.; - видатки на підготовку й підвищення кваліфікації медичних та фармацевтичних, наукових та науково-педагогічних кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації становлять 2 344 512,5 тис. грн. (на 8,5% більше, ніж у 2013 р.) [7]; - розроблено проект Порядку здійснення державного контролю за якістю медичних імунобіологічних препаратів; - 30.09.2013 наказом МОЗ України № 843 Концепція розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011 – 2021 роки, була доповнена переліком лікарських форм лікарських засобів, що використовуються в лікуванні найбільш поширених серцево-судинних захворювань, які відсутні на ринку України.
------	--

Національна фармацевтична промисловість, за даними SMD характеризується значними темпами зростання обсягів реалізації продукції на фармацевтичному ринку та частки української продукції на внутрішньому ринку (з 28 % в 2010 р. до 31,4 % в 2013 р.), зростання експорту української фармацевтичної промисловості (на 25 % в 2012 році в порівнянні з 2011-м) [8].

Але ці позитивні тенденції, обумовлені не зміцненням конкурентних позицій і зростанням конкурентних переваг вітчизняних фармацевтичних підприємств, а, по-перше, економічною кризою, наслідком якої стала девальвація гривні і, як наслідок, зростання споживання більш дешевих ліків, та, по-друге, більш активному маркетинговому просуванню лікарських засобів (торік загальний обсяг інвестицій фармацевтичних компаній у рекламу на телебаченні, радіо і в пресі склав 1,9 млрд. грн. (+40%). При цьому частка вітчизняних компаній на телебаченні виросла на 3,1 п. п. до 12,5%; на радіо - на 7,8 п. п., до 23,2%; в пресі - на 0,8 п. п., до 9,6% [7]. Середня вартість упаковки лікарського засобу українського виробництва в 2013 році становила 10,9 грн., іноземного виробництва – 47,9 грн. Характерною рисою майже усіх українських фармацевтичних підприємств є перевищення динаміки збільшення продажів у грошовому виразі порівняно із натуральним (рис.1-2).

Рис. 1– Динаміка фармацевтичного ринку України за 2006-2013 рр. у грошовому виразі (за даними SMD [8])

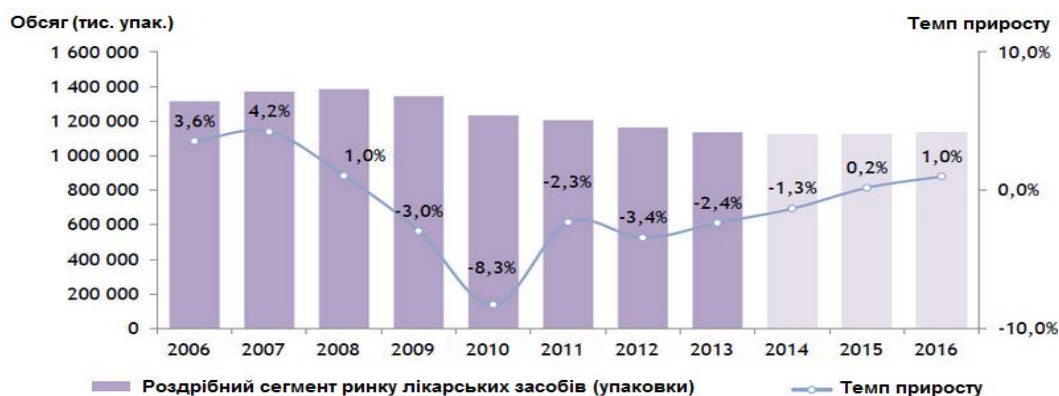

Рис. 1– Динаміка фармацевтичного ринку України у 2006-2013 рр. в упаковках (за даними SMD [8])

Експерти відзначають, що частка імпорту на фармацевтичному ринку України останніми роками має тенденцію до зменшення. (рис.3).

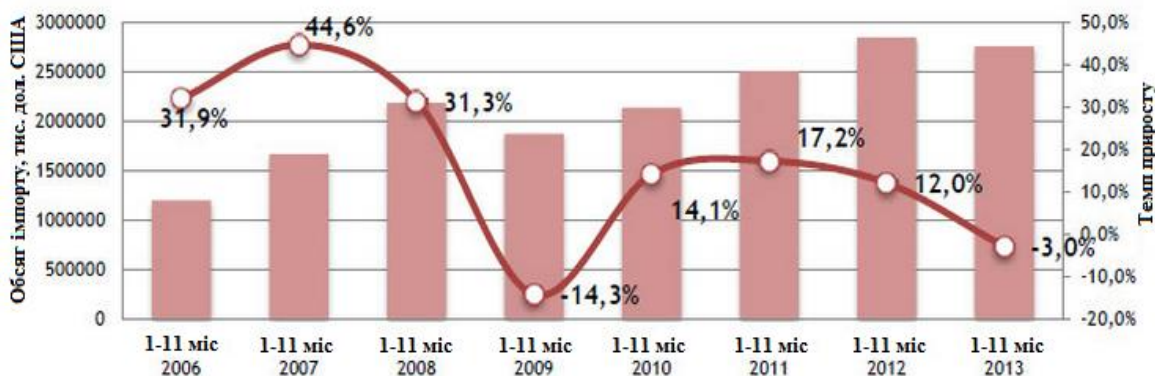

Рис 3. – Імпорт фармацевтичної продукції в Україну (за даними Держкомстату [9])

Згідно з прогнозом аналітиків компанії IMS Health Consulting до 2015 р. світовий фармацевтичний ринок виросте до 1,1 трлн. дол. США [10]. Підтвердженням цьому є те, що українські фармацевтичні підприємства продовжують експансію на зовнішні ринки. Приміром, київський «Фармак» вже присутній на ринках країн СНД, Балтії та Європи та «Артеріум», який здійснює експорт в Росію, Білорусь, Казахстан, Узбекистан, підтримуючи в актуальному стані близько 480 реєстрацій препаратів на зовнішніх ринках [11].

До провідних фармвиробників на ринку України, поряд з міжнародними компаніями, увійшли чотири українські компанії – «Фармак», фармфірма «Дарниця», корпорація «Артеріум» і група компаній «Здоров'я» (табл. 2) [12].

Таблиця 2

Провідні фармвиробники на ринку України

Фарм-виробники	2011				2012				2013			
	Ранг	USD, тис.	Приріст, %	Доля, %	Ранг	USD, тис.	Приріст, %	Доля, %	Ранг	USD, тис.	Приріст, %	Доля, %
Загалом		2470544	13,21	100		2776896	12,4	100		3034294	9,27	100
FARMAK	1	110286	21,69	4,46	1	129778	17,67	4,67	1	135594	4,48	4,47
SANOFI	2	106635	13,31	4,32	2	121733	14,16	4,38	2	130392	7,11	4,3
NOVARTIS	4	98118	10,94	3,97	3	108043	10,12	3,89	3	124727	15,44	4,11
MENARINI GROUP	3	100611	8,65	4,07	4	106205	5,56	3,82	4	122578	15,42	4,04
TAKEDA	6	77235	24,89	3,13	5	96269	24,64	3,47	5	108095	12,28	3,56
TEVA	5	77486	9,54	3,14	6	91520	18,11	3,3	6	100874	10,22	3,32
DARNITSA	8	66885	11,38	2,71	8	78374	17,18	2,82	7	93152	18,86	3,07
SERVIER GROUP	7	73109	8,49	2,96	7	84033	14,94	3,03	8	90000	7,1	2,97
ARTERIUM	10	64262	11,21	2,6	10	73343	14,13	2,64	9	82521	12,51	2,72
BAYER HEALTHCARE	11	61501	9,02	2,49	11	69953	13,74	2,52	10	82454	17,87	2,72
GLAXOSMIT HKLINE	9	66314	7,33	2,68	9	71783	12,77	2,69	11	82126	9,82	2,71
GEDEON RICHTER	14	50821	23,23	2,06	12	63330	24,61	2,28	12	73283	15,72	2,42

Продовження таблиці 12

KRKA	12	54862	12,11	2,22	13	58703	7	2,11	13	67112	14,32	2,21
ZDOROVJE GROUP	13	54757	9,76	2,22	14	57251	4,55	2,06	14	63937	11,68	2,11
KIEV VITAMIN FACTORY	19	34328	22,21	1,39	19	40706	18,58	1,47	15	51 089	25,51	1,68
ACTAVIS	17	40858	18,42	1,65	17	45548	11,48	1,64	16	50 799	11,53	1,67
INTERCHEM UKR	16	42196	31,2	1,71	16	47277	12,04	1,7	17	50 647	7,13	1,67
ABBOTT	20	32 074	15,47	1,3	18	41568	29,6	1,5	18	49 717	19,6	1,64
BORSHCHAH IVSKY CP	18	37379	6,07	1,51	20	39112	4,64	1,41	19	45 390	16,05	1,5
STADA	21	31121	6,41	1,26	21	35250	13,27	1,27	20	39 090	10,89	1,29

У порівнянні з масштабами світового фармацевтичного ринку обсяг продажу фармацевтичної продукції в Україні, виглядає не дуже переконливо: за даними Pro-Consulting, обсяг фармринку України в 2013 році збільшився на 14% порівняно з 2012 роком і досягнув 36 млрд. грн. Українські аптеки за підсумками минулого року реалізували 1,3 млрд. упаковок ЛЗ на суму 30,5 млрд. грн. [13]. Враховуючи експертні прогнози зростання фармацевтичного ринку України в перспективі до 2015 р. можна говорити про його значний потенціал та майбутнє зростання.

Згідно прогнозів, вказаних у пояснювальній записці до проекту розпорядження КМУ «Концепції державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами» на 2011-2021 роки», реалізація програми дозволить до 2021 року задовольнити внутрішній попит та забезпечити потребу охорони здоров'я України в лікарських препаратах вітчизняного виробництва не менш ніж на 50% (у грошовому виразі) та на 85% за номенклатурою лікарських препаратів; здійснювати закупівлю за державні кошти тільки вітчизняних лікарських засобів, за винятком незамінних патентованих імпортованих препаратів.

При цьому основним твердженням, на якому наголошено, є наступне: «Для вирішення одного із стратегічних завдань системи охорони здоров'я – більш

повного забезпечення населення України життєво важливими ефективними, якісними та доступними за ціною ліками – необхідна розробка оптимальної стратегії імпортозаміщення готових лікарських засобів, фармацевтичних субстанцій, біотехнологічних препаратів та вакцин. Розробка та впровадження у виробництво імпортозамінних вітчизняних ЛЗ повинні бути пріоритетним напрямком державної політики у вітчизняному фармацевтичному секторі».

Однак існують певні «вузькі» місця у цій стратегії, які можуть перетворити її на програму «запланованого відставання» національної фармацевтичної галузі та позбавлять виробників необхідності формування стратегічних конкурентних переваг. Одним із них є п.5.2 Програми з доповнення переліку «підстав для ввезення на митну територію України незареєстрованих лікарських засобів, зокрема для проведення фармрозробки лікарських засобів, у тому числі відпрацювання технології виробництва дослідних серій, розробки та апробації аналітичних методів контролю якості (субстанції, у тому числі пелети, премікси, а також продукція у формі in bulk) і для наукових досліджень, внести відповідні зміни до ст. 17 Закону України «Про лікарські засоби». Але у цьому випадку існує ймовірність, що це збільшить не кількість наукових фармакологічних досліджень, а чисельність випадків недобросовісної конкуренції та перепакування за для продажу під вітчизняним брендом ввезених незареєстрованих ЛЗ. Також пропонується «внести зміни до Закону України «Про внесення змін до статті 9 Закону України «Про лікарські засоби»... спрямовані на досягнення балансу між захистом прав на інтелектуальну власність і можливістю доступу українських громадян до прийнятних за ціною лікарських засобів» та «виключити із закону чинну норму щодо терміну ексклюзивного захисту лікарських засобів».

Згідно з міжнародною статистикою, фармацевтична промисловість є найбільш наукомістким і інноваційним сектором світової економіки: тут найвищі показники умовно чистої продукції на одного зайнятого та відношення витрат на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) до обсягів продажів. Оскільки в Україні виробництво високотехнологічної та зокрема фармацевтичної продукції порівняно із країнами ЄС та США не розвинуто [15], то

можливим сценарієм подальшого розвитку фармацевтичного ринку стане виникнення недобросовісної конкуренції між виробниками фармацевтичної продукції, адже нечесні вітчизняні виробники отримають ширші можливості дублювання ліків, що користуються найбільшим попитом на фармацевтичному ринку, а іноземні виробники інноваційної фармацевтичної продукції в результаті не стануть її реєструвати на Україні, побоюючись порушення своїх прав інтелектуальної власності.

На даний момент потреби в оригінальних ЛЗ забезпечуються переважно за рахунок імпорту. У загальній кількості зареєстрованих у «Державному реєстрі лікарських засобів України» звичайних ЛЗ вітчизняні становлять лише 27,3 % [16]. Більшість препаратів на фармацевтичному ринку України є генеричними – їхня частка становить понад 70 %, тоді як у США – 12 %, Японії – 30 %, Німеччині – 35 %, Франції – 50 % [17].

Введення нових преференцій «...для вітчизняних фармвиробників при освоєнні виробництва конкурентоспроможних інноваційних та генеричних імпортозамінних лікарських засобів, а також при державній закупівлі вітчизняних лікарських засобів...» (п. 5.4 Програми), виводить на передній план питання: яким чином буде здійснюватись конкуренція між вітчизняними та імпортними препаратами, чи взагалі буде присутнє таке явище як конкуренція експорту та імпорту? У висновку Програми наголошується, що перспективним та виправданим, відповідно до світового досвіду, є перехід вітчизняної фармацевтичної промисловості України до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, що має сприяти технологічному переоснащенню виробничих підприємств, підвищенню науково-дослідного потенціалу галузі, забезпеченню конкурентоспроможності національних виробників, збільшенню їх експортного потенціалу та створенню нових робочих місць [18]. Безумовно, це сприятиме зростанню конкурентних переваг національних фармацевтичних підприємств, але треба враховувати специфічність самої галузі, до якої не завжди припустимі формалізовані економічні закони. Фармацевтична галузь не є «конвеєром» із виробництва товарів масового споживання. Створення нового оригінального

препарату базується на високому рівні фундаментальних досліджень у галузі біології та медицини. Отже, без кардинального поліпшення ситуації в галузі вітчизняної науки та освіти та неможливе підвищення конкурентоспроможності українських фармвиробників з метою досягнення у середньостроковій перспективі темпів збільшення у загальному обсязі реалізації частки фармацевтичної продукції вітчизняного виробництва на 5-10% [19], що зазначені у програмі.

Підтвердженням цьому є те, що імпортозаміщення на національному фармацевтичному ринку в останні роки продовжується здійснюватися не через виробництво ЛЗ, які потрібні для лікування найбільш поширених хвороб, а шляхом копіювання препаратів, що активно просуваються іноземними фармацевтичними компаніями. Через відсутність законодавчих норм щодо обмеження реєстрації препарату за різними ознаками, крім якості, ефективності та безпеки, ступінь дублювання (реєстрація препарату під різними торговельними назвами), залежить від попиту (загальних обсягів продажу) на фармацевтичному ринку, або його окремому сегменті. Так, наприклад, на нестероїдні протизапальні ЛЗ видано 359 реєстраційних посвідчень для зарубіжних виробників та 109 – для вітчизняних (фактично на ринку представлено біля 100 препаратів з 468). Зокрема, на препарати диклофенаку зарубіжного виробництва видано 82 реєстраційних посвідчення, вітчизняного – 28 (фактично на ринку продається близько 30); ібупрофену – 32 і 7; нимісуліду – 23 і 8 відповідно [20].

Загально відомо, що створення інноваційних продуктів у фармацевтичній промисловості є довготривалим та ризиковим процесом, який вимагає значних інвестицій на всіх етапах розвитку нового продукту. Так, виходу на ринок одного інноваційного фармацевтичного продукту передують 12-13 років досліджень та розробок, а вартість розробки однієї хімічної або біологічної субстанції становить близько 1 млрд. євро. Крім того, лише 1-2 з 10 тисяч субстанцій, синтезованих у лабораторіях, успішно проходять усі стадії випробувань та виходять на фармацевтичний ринок у вигляді готових фармацевтичних препаратів [21]. Якщо брати до уваги витрати на розробку таких ліків, вартість розробки одного

успішного лікарського засобу (включаючи витрати на його маркетинг і дистрибуцію) може досягати 2 млрд. дол. [22].

У порівнянні загальний обсяг фінансування Державної цільової науково-технічної програми створення та проведення доклінічних випробувань вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011-2015 рр. у прогнозних даних складає 2 млрд. 700 млн. грн., при цьому 1 млрд. 200 млн. грн. залучатиметься з Державного бюджету, а 1 млрд. 500 млн. грн. – за рахунок приватних інвестицій. Серед приватних інвесторів виділені ВАТ «Фармак», АТЗТ «ДіапрофМед», ВАТ «Інтерхім» ТОВ «Укроргсинтез» і «інші провідні підприємства» [23].

Імпортування як економічне явище, потребує певної уваги та заходів з боку уряду, але не є суто негативним процесом. Так, у структурі фармацевтичних ринків країн ЄС, навіть серед найбільших світових виробників фармацевтичної продукції, показники імпорту перевищують в процентному вираженні обсяг продукції локального виробництва. Так, частка продукції локального виробництва на фармацевтичному ринку світового лідера за обсягами експорту – Німеччини складає 44 %, а Франції і Великобританії, які входять в топ-10 найбільших експортерів, – відповідно, 18 і 31 %. Але обсяг виробництва фармацевтичної продукції в цих країнах значно перевищує потреби внутрішнього ринку. [24].

Таким чином, імпортування фармацевтичної продукції є однією з тенденцій, що притаманні розвитку фармацевтичного ринку в умовах глобалізації, і нути на неї у середньостроковій перспективі і суто адміністративними рішеннями неможливо. Вирішення проблеми імпортозаміщення у фармацевтичній галузі потребує врахування не тільки політичних, а й економічних і соціальних аспектів.

Висновки. Імпорт ЛЗ як загальносвітова тенденція потребує особливої уваги. Для реалізації стратегії, запропонованої українським урядом, потрібно, перш за все, розуміння того, що охорона здоров'я - це та сфера, яка покликана підтримувати здоров'я населення, спираючись на стандарти доказової медицини, а не на географію фармацевтичного виробництва. Тому стратегію імпортозаміщення слід розглядати як частину загальної стратегії української

фармацевтичної промисловості із створення певних конкурентних переваг, а реалізувати цю стратегію необхідно із врахуванням реалій та можливостей фармацевтичного сектора економіки.

Процес імпортозаміщення повинен реалізовуватись не штучними заходами із створення і регламентації певних пільг та ексклюзивних умов господарювання вітчизняних фармвиробників, а, у першу чергу, створенням конкурентних переваг вітчизняної фармацевтичної продукції – а це вже більш складна стратегічна та багатоаспектна проблема, яка вимагає інтегрованих рішень не тільки в політичній, а й в економічній та соціальній сферах.

Список літератури:

1. Наказ МОЗ України № 769 «Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр.» від 13.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20100913_769.html

2. Проект концепції «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами» на 2011-2021 роки». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/portal/Pro_20110411_0.html

3. Постанова КМУ №725 «Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011-2015 рр.» від 22.06.2011 р. // Урядовий кур'єр від 30.07.2011 р. № 138.

4. Закон України №3718-III «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів» від 08.09.2011 / Урядовий кур'єр від 20.10.2011 р. № 194.

5. Наказ МОЗ України №723 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової,

роздрібної торгівлі лікарськими засобами» від 31.10.2011 р. // Офіційний вісник України від 29.12.2011 р.

6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про утворення робочої групи з питання вивчення механізму запровадження референтних цін на лікарські засоби і медичні вироби». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20120229_145.html

7. Аптека (офіційний галузевий сайт). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/270776>

8. Support in Market Development (офіційний сайт). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.smd.net.ua>

9. Державний комітет статистики України (офіційний сайт). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Total market 2003-2010. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.imshealth.com>. -Title from the monitor

11. В. Гончар Українські фармацевти витісняють імпорт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://smi.liga.net/articles/2012-04-10/5001717-ukra_nsk_farmatsevti_vit_snyayut_mport.htm

12. Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ (офіційний сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2014-01-16-000000pm/article/17816271.html>

13. Pro-Consulting. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://pro-capital.ua/press_center/expert/lekarstva-otchestvennogo-proizvodstva-v-2013-godu

14. Лукьянчук Е. Структура мировых расходов на лекарственные средства. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/86695>

15. Матюшенко І.Ю. Перспективи розвитку торгівлі високотехнологічними товарами у світі та Україні/ І.Ю. Матюшенко, Д.М. Костенко // БізнеІнформ. – №8. – 2012. – С. 103-114

16 Державний реєстр лікарських засобів України (станом на травень 2012 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.drlz.kiev.ua/>

17 Зупанець І. А., Старченко М. П, Добрава В. Є Розробка моделі організації клінічних випробувань генеричних лікарських засобів/ Запорозький медичний журнал. - 2011. – Том 13, – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/zmzh/2011_4/zupanez.pdf

18. Тенденції державної політики України у сфері імпортозаміщення на фармацевтичному ринку імпортозаміщення: експертна думка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// medpharmconnect.com /Education_and_career /Articles/6007.html](http://medpharmconnect.com/Education_and_career/Articles/6007.html)

19 Інформаційно аналітичний бюлетень КМУ (офіційний сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/print/2013-09-03-000000pm/.../15867393.html>

20. Імпортозаміщення: експертна думка.// Аптека. – 787 (16) від 25-04-2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/80076>

21. The Pharmaceutical Industry in Figures. The European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.efpia.eu/content/default.asp?pagelid=559&docid=11586>

22. Has the Pharmaceutical Blockbuster Model Gone Bust? A New Bain & Company Reveals New Drug Commercialization Costs Have Now Reached \$1.7 Billion While ROI Has Plummeted to Just 5%. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.thefreelibrary.com>

23. Т. Бухтиарова Програма імпортозаміщення с точки зрения фармакологической науки (коментарий). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/20825/programma-importozameshheniya-s-tochki-zreniya-farmakologicheskoy-nauki>

24. Kolinz P. Report National production of medications in the countries of European Union/ P. Kolinz. – Farma industry. – 2010, p. 12-14